

Beter rood
worden
dan een
blauwtje
lopen.

Postkaart van de SP in het kader van de 'Stem Vrouw' - campagne

Het socio-professioneel profiel van de socialistische lokale verkozenen in Vlaanderen 1946-1994

Reynaert Herwig, docent Vakgroep Politieke Wetenschappen Universiteit Gent

De analyse van het socio-professioneel profiel van de socialistische lokale verkozenen in Vlaanderen na WOII laat ons toe te besluiten dat er ook bij de socialistische partij drempels zijn die ervoor zorgen dat vrouwen, de lagere sociale klassen en bepaalde leeftijdscategorieën minder een lokaal politiek mandaat bekleden.

Ondanks het feit dat het aandeel vrouwen bij de socialistische lokale verkozenen vanaf 1970 toenam, worden tot op heden nog steeds ongeveer 80% van de lokale mandaten door mannen ingevuld. Opvallend is tevens dat de professionalisering van de socialistische lokale mandatarissen in 1946-1994 voortdurend is toegenomen. Parallel hiermee is het aandeel van de arbeiders gedaald van 32,2% in 1946 tot een kleine 10% in 1994. Tenslotte is, ondanks verjongingspogingen, het aandeel van de twintigers bij de socialistische lokale verkozenen nog steeds beperkt.

Inleiding

De inzet van de gemeenteraadsverkiezingen is het veroveren van de macht op het niveau van de kleinste administratieve entiteit van ons politiek systeem. In alle politieke systemen is evenwel slechts een beperkt aantal mensen kandidaat voor een politiek mandaat. Vanzelfsprekend oefent een nog kleiner aantal effectief een politiek mandaat uit. De vraag is dan ook wie die lokale mandatarissen zijn?

Op de 'Dag van de lokale mandataris' (Wemmel, 31 januari 1998) van de socialistische

partij werd onder andere het profiel van de huidige socialistische lokale mandatarissen toegelicht en kon een streven naar meer jongeren en vrouwen op de lijsten worden genoteerd. Het is dan ook niet onbelangrijk om de ontwikkelingen in het socio-professioneel profiel van de socialistische lokale verkozenen in Vlaanderen na WOII te onderzoeken.

In die context blijven we dan ook stilstaan bij de vraag welke bevolkingsgroepen deel uitmaken van de socialistische lokale verkozenen in de periode 1946-1994. Ten tweede onderzoeken we of er bij de socialis-

tische lokale verkozenen in 1946-1994 een socio-professioneel onderscheid bestaat naargelang de functie (gemeenteraadslid, schepen en burgemeester) die men bekleedt en in welke mate er hierin een evolutie waarneembaar is.

Als begindatum van ons onderzoek kozen we het jaar van de eerste naoorlogse gemeenteraadsverkiezingen. Uit de literatuur blijkt immers dat er gesteld kan worden dat de oorlog zowel structureel als op het vlak van de personeelsbezetting een breuk in de lokale bestuurlijke traditie teweegbracht. 1994 is het jaar van de laatste gemeenteraadsverkiezingen die we onderzochten.

Onderzoeksgegevens en methodologie

De gegevens over de socialistische lokale verkozenen in Vlaanderen zijn afkomstig uit ons onderzoek⁽¹⁾. We maakten gebruik van een quotasteekproef die op één criterium gebaseerd was, namelijk de provincie. Om eveneens een representatieve weergave volgens de grootte van de gemeenten te hebben, werden uiteindelijk 100 Vlaamse gemeenten onderzocht. Verder werd er nagegaan hoe in Vlaanderen en in de diverse Vlaamse provincies de gemeenten volgens grootte waren opgedeeld. Dit werd gedaan aan de hand van het aantal raadsleden dat afhankelijk is van het aantal inwoners. Op die manier wordt indirect ook een indicatie gegeven van de grootte van de gemeenten. Het aantal gemeenteraadsleden is in de nieuwe gemeentewet vastgelegd. De vijf categorieën gemeenten die in ons onderzoek werden gebruikt, waren: de gemeenten met 7 tot en met 15 raadsleden, 17 tot en met 21

raadsleden, 23 en 25 raadsleden, 27 tot en met 35 raadsleden en de categorie gemeenten met 37 en meer raadsleden. Vervolgens werd een ad random steekproef genomen die rekening hield met de procentuele verdeling van de provincies. Tenslotte werden een aantal correcties ingevoerd bij afwijkingen wat de grootte van de gemeenten betreft. Hiermee wordt bedoeld dat af en toe een bepaalde gemeente werd vervangen door een andere om een juistere weergave te verkrijgen van de verdeling volgens grootte van de gemeenten. Aangezien de naoorlogse periode werd behandeld, werden voor deze 100 huidige Vlaamse gemeenten ook alle vroegere deelgemeenten behandeld, met andere woorden ook de gemeenten die nu deelgemeenten zijn maar vóór de fusies afzonderlijke entiteiten vormden, werden opgenomen. Dit resulteerde in meer dan 300 onderzochte Vlaamse gemeenten en 25.871 geïdentificeerde lokale verkozenen van wie er 3723 (3015 gemeenteraadsleden, 589 schepenen en 119 burgemeesters) tot de socialistische partij behoorden.

De gegevens over de lokale verkozenen komen uit de verkiezingsdossiers bewaard in de archieven van de verschillende Vlaamse provincies. Over het algemeen werden hierin de kandidatenlijsten en de samenstelling van de gemeenteraad na de installatievergadering teruggevonden. Ik gebruik de situatie van de verkozenen op het ogenblik van de installatievergadering na elke gemeenteraadsverkiezing.

Eén van de grootste problemen bij de studie van de gemeenteraadsverkiezingen, waarop onder andere W. Dewachter⁽²⁾ wees, is de politieke identificatie van de lijsten.

In mijn onderzoek kregen alle lokale afdelingen met een herkenbare nationale partijnaam de naam van die nationale partij. Met andere woorden de 3723 socialistische lokale verkozenen werden verkozen onder de nationale partijnaam.

Een tweede probleem is de indeling van de lokale verkozenen in beroeps categorieën. De indeling, waarvoor we volledig afhankelijk waren van de door de overheid verstrekte gegevens, berust in eerste instantie op een beroepenlijst die door het Nationaal Instituut voor de Statistiek, naar aanleiding van de volkstellingen van 1970, 1981 en 1991, werd samengesteld⁽³⁾. Ook de indeling van Everaet werd aangewend⁽⁴⁾. Onze indeling blijft evenwel voor kritiek vatbaar. In de eerste plaats zijn niet alle categorieën beroeps categorieën. Dit geldt voor de gepensioneerden, de renteniers/eigenaars en de studenten die in wezen leeftijdscategorieën zijn. Ten tweede worden de huisvrouwen traditioneel tot de niet-actieve bevolking gerekend. Ten derde vormen ook de werklozen geen beroeps categorie.

Een tweede kritiek hangt nauw samen met de aard van het onderzoek. Het is immers duidelijk dat de verschillende beroeps categorieën in de loop van de onderzochte periode gedeeltelijk inhoudelijk veranderden. Wij zijn ons echter terdege bewust van deze problematiek maar gezien de beschikbare informatie konden wij niet anders dan hiervan een zekere 'abstractie' maken.

Tenslotte was het onmogelijk om sommige mandatarissen met zekerheid in een bepaalde beroeps categorie te plaatsen. Gezien de omvang van het onderzoek zijn wij evenwel van oordeel dat hierdoor de bekomen resultaten zeker niet fundamenteel werden vervalst.

Het belangrijkste probleem waarmee we

evenwel met betrekking tot de verdeling volgens beroeps categorieën geconfronteerd werden, is het feit dat, op basis van de al aangehaalde categorisering van het Nationaal Instituut voor de Statistiek, een vergelijking tussen de lokale verkozenen in Vlaanderen volgens beroeps categorieën en de totale actieve beroepsbevolking in Vlaanderen niet eenvoudig was.

De socialistische lokale verkozenen in Vlaanderen naar geslacht, beroeps categorieën en leeftijd 1946-1994

De vrouwelijke aanwezigheid bij de socialistische lokale verkozenen

In 1946-1994 waren in Vlaanderen slechts 8,1% van de lokale verkozenen vrouwen. Uit ons onderzoek blijkt echter dat er vanaf 1970 een evolutie in positieve zin waarneembaar is die evenwel heel traag verloopt⁽⁵⁾. In de context van deze bijdrage onderzoeken we het percentage vrouwelijke socialistische lokale verkozenen. Verder analyseren we het percentage vrouwelijke socialistische gemeenteraadsleden, schepenen en burgemeesters. We menen immers dat ook bij de socialistische partij het percentage vrouwen zal afnemen naarmate we op een hoger lokaal machtsechelon komen⁽⁶⁾. Tenslotte zal worden nagegaan of de geslachtsverhouding in de socialistische partij verschilt naargelang de grootte van de gemeente⁽⁷⁾.

De positie van de vrouwen in de socialistische partij kan niet los worden gezien van de heel specifieke geschiedenis van de socialistische vrouwenbeweging. Die was veel dieper verankerd in de partij dan bij de andere politieke families. Zij vond haar

oorsprong niet in een vereniging buiten de partij of in één of andere vorm van liefdadigheidswerk. De doelstelling was van meetaf aan de strijd voor de economische zelfstandigheid van de vrouwen en de gelijke behandeling van vrouwelijke en mannelijke werknemers. De socialistische vrouwenbeweging ontleende haar legitimiteit in de eerste plaats aan de klassestrijd en niet aan het in vraag stellen van de seksenhiërarchie. De socialistische vrouwen werden door deze ideologische inkapseling dan ook van hun seksegenoten afgezonderd. In de eigen partij stuitten ze bovendien op een overwegend misogyn klimaat⁽⁸⁾.

Eind jaren '60 werden de vrouwen aangespoord actief aan de politiek deel te nemen en voor een vrouw te stemmen. De stimulans kwam zowel vanuit de traditionele vrouwenbewegingen als vanuit de nieuw ontstane vrouwengroepen. Sommige van die groeperingen werkten met een langetermijnperspectief aan een verandering van de mentaliteit terwijl andere concreet en rechtstreeks ijverden voor wijzigingen in de samenstelling van de lijsten⁽⁹⁾. Zoals al aangehaald werden na de gemeenteraadsverkiezingen van 1970 de eerste resultaten zichtbaar.

Ondanks het feit dat de toenmalige BSP op haar congres van 23 en 24 januari 1971 in Brussel erop aandrong dat er *"maatregelen zouden worden genomen teneinde elke discriminatie ten nadele van de vrouw en de jonge arbeiders af te schaffen zodat zij actief kunnen deelnemen aan het economische, sociale, culturele en politieke leven"*⁽¹⁰⁾, was vooral het administratief congres van de Waalse en Vlaamse socialisten op 17 december 1977 in Oostende van cruciaal belang voor de vrouwen. De toenmalige voorzitter, André Cools, behandelde in zijn toespraak uitdrukkelijk de situatie van de vrou-

wen. Ook de Vlaamse socialisten bogen zich over de aanwezigheid van de vrouwen in de partij. Karel Van Miert waakte er immers over dat er ook openheid werd gecreëerd naar de vrouwen toe. Uiteindelijk werd een congresresolutie weerhouden met de volgende doelstellingen, namelijk een actieve deelname van vrouwen in alle partijgeledingen en een rechtvaardige vertegenwoordiging van vrouwen in de politieke mandaten. De vraag voor een grotere aanwezigheid van de vrouwen in de partij werd voor het eerst openlijk gesteld⁽¹¹⁾.

In mei 1978 werd een Stuurgroep van BSP-vrouwen gelast met het uitwerken van een politieke vrouwengroep. De nieuwe partijstatuten van de SP, goedgekeurd in maart 1980, erkenden de politieke vrouwenbeweging en bepaalden dat de vrouwelijke partijleden zich groepeerden in de Socialistische Vrouwen. Een minimale vertegenwoordiging van 25% vrouwen moest op alle bestuursniveaus bereikt worden⁽¹²⁾.

Wanneer we de evolutie van de geslachtsverhouding van de socialistische partij per verkiezingsjaar op lokaal vlak vergelijken met de globale evolutie van het aantal vrouwelijke lokale verkozenen in Vlaanderen⁽¹³⁾ zien we dat de socialistische partij een andere ontwikkeling kende. In 1946-1964 ligt het percentage vrouwelijke verkozenen boven het globale gemiddelde terwijl dit in 1970-1988 lager is. In 1946-1964 zijn er van alle socialistische verkozenen tussen 3,5% (1946) en 5,3% (1958) vrouwen. In 1970 neemt de vrouwelijke aanwezigheid slechts in beperkte mate toe (6,4%). In 1976 en 1982 waren er respectievelijk 9,1% en 9,5% vrouwen. Vervolgens is 1988 van belang. Er vindt duidelijk een inhaalbeweging plaats (14,1%). Uiteindelijk is in 1994 het aandeel vrouwelijke verkozenen (21%) gelijk aan

het globaal aandeel vrouwelijke verkozenen op lokaal vlak in Vlaanderen. Bij de samenstelling van de lijsten was er immers een bijzondere inspanning geleverd. Ze telde 31% vrouwelijke kandidaten tegenover 23% in 1988⁽¹⁴⁾. Toch moet er opgemerkt worden dat in Vlaanderen de vrouwen 36,7% van de kandidatenlijsten innamen⁽¹⁵⁾. Bovendien moest deze inspanning worden geleverd. Vanuit de invalshoek dat een evenwichtige politieke participatie van beide seksen belangrijk is, kwam in 1994 de wet ter bevordering van een evenwichtige verdeling van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten voor de verkiezingen tot stand. Volgens de wet-Smet-Tobback, genoemd naar de initiatiefnemers, mogen kandidatenlijsten maximaal voor 2/3 uit leden van hetzelfde geslacht bestaan. Lijsten die hieraan niet voldoen moeten herzien worden. Indien men er niet in slaagt om minstens 1/3 van de plaatsen te bezetten met het ondervertegenwoordigde geslacht, moeten deze plaatsen opengelaten worden. Deze wet is van toepassing vanaf 1996, met een uitzondering voor de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 9 oktober 1994. Voor deze verkiezingen gold dat het aantal kandidaten van hetzelfde geslacht maximaal 3/4 en niet 2/3 van het totaal aantal kandidaten mocht bedragen. Hoewel deze wettelijke ingreep effect had, blijkt duidelijk dat de maatregel op zich onvoldoende is om alle achterstand van de vrouwen weg te werken.

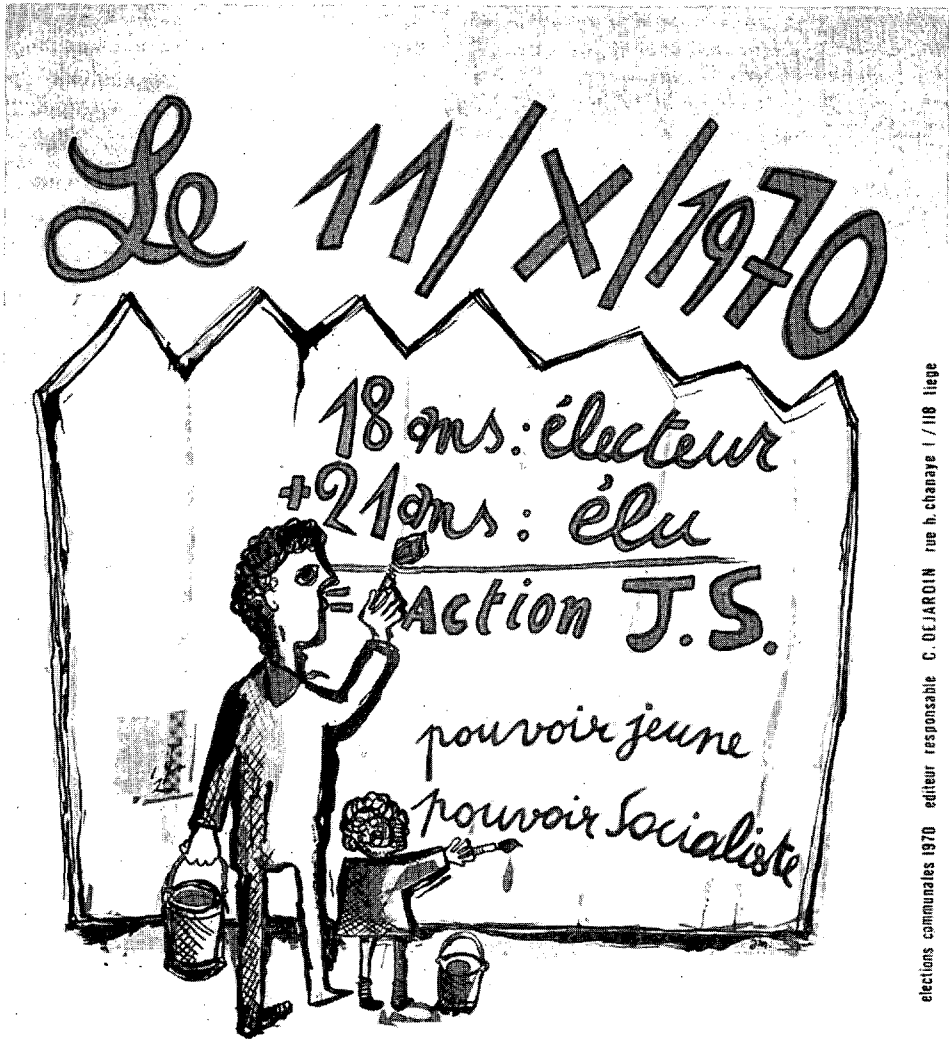
Op basis van het onderzoek *Democratie in de gemeente*, dat kaderde in het politiek contract ter voorbereiding van het Toekomstcongres van de SP, stelde de SP: *“De verdere toepassing van de wet-Tobback-Smet van mei 1994, [...], moet zeker helpen om de lokale politiek verder te vrouwelijken. Maar dat is niet voldoende. Het moet*

uiteindelijk de bedoeling zijn dat dergelijke quota overbodig worden, doordat meer vrouwen zich spontaan politiek gaan engageren en hun weg in de politiek weten te vinden [...]. Zou een gezinsvriendelijke politieke vergadercultuur, en zeker een herverdeling van de gezinstaken hier soms geen meer fundamentele oplossing kunnen bieden?”⁽¹⁶⁾

Een tweede vaststelling is dat naarmate we op een hoger lokaal machtsechelon komen de vrouwelijke aanwezigheid bij de socialistische verkozenen, net zoals bij de verkozenen van de andere politieke partijen, voortdurend vermindert. Aan de top van de socialistische lokale piramide zijn er nog steeds veel te weinig vrouwen te bespeuren. Op een totaal van 36 socialistische burgemeesters in 1994 was er slechts één vrouw namelijk Leona Detiège.

Wanneer we vervolgens de vergelijking maken tussen de evolutie van de vrouwelijke aanwezigheid bij de socialistische gemeenteraadsleden, schepenen en burgemeesters en de evolutie van de vrouwelijke aanwezigheid bij alle Vlaamse gemeenteraadsleden, schepenen en burgemeesters komen we tot de volgende conclusies.

Tot en met 1964 is het % vrouwelijke socialistische gemeenteraadsleden steeds hoger dan het globale % vrouwelijke gemeenteraadsleden. Vanaf 1970 (6,5%) is dit lager en in 1976 (9,5%) en 1982 (10,2%) neemt het verschil nog toe. Ondanks het feit dat het % vrouwelijke socialistische gemeenteraadsleden in 1970 stijgt, vormt 1970 zeker geen breuklijn. In 1988 (15,1%) volgt er dan toch een soort inhaalbeweging. Niettemin zijn er in de socialistische partij nog steeds 2% vrouwelijke gemeenteraadsleden minder dan het globale % vrouwelijke gemeenteraadsleden. In 1994 (23,4%) is de inhaalbeweging voltooid. Er zijn immers evenveel vrouwelijke gemeenteraadsleden als

LIÈGE
PALAIS DES CONGRÈS
17 MAI

**VIe CONGRÈS NATIONAL
DES JEUNES SOCIALISTES**

De verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd van 21 naar 18 jaar en van de verkiesbaarheidsleeftijd van 25 naar 21 jaar lagen mede aan de basis van de verjonging van de SP

het globale gemiddelde %.

In 1946-1994 is het % vrouwelijke schepenen in Vlaanderen erg beperkt. Niettemin is er vanaf 1970 een evolutie in positieve zin merkbaar. Terwijl tot en met 1964 het percentage vrouwelijke schepenen schommelt tussen 0,6% en 2,1% (op een totaal van 2692 bestudeerde schepenen waren er slechts 35 vrouwen) verdubbelt dit in 1970. In 1976 is er eveneens meer dan een verdubbeling (9,6%). Van dan af is hun aandeel echter niet veel meer geëvolueerd. In 1982 is er sprake van een stagnatie en in 1988 is er een toename van 2% (11,6%). In 1994 stijgt uiteindelijk het aantal vrouwelijke schepenen tot 14,5%.

In de verschillende partijen was er tot en met 1964 nauwelijks sprake van vrouwelijke schepenen. In 1970 is er echter, zowel bij de CVP (17 op 279 of 6,1%) als bij de socialisten (6 op 82 of 7,3%), een gevoelige toename. In 1976 is er opnieuw verbetering merkbaar. Het aantal vrouwelijke CVP-schepenen verdubbelt van 6,1% naar 12,1% terwijl de lokale partijen nu eveneens 7,3% vrouwelijke schepenen hebben (8 op 109). Bij de socialisten stijgt het % heel licht tot 7,7%. In 1982 en 1988 stagneert het % vrouwelijke CVP-schepenen. Bij de socialisten is er in 1982 eveneens sprake van een stagnatie maar in 1988 stijgt hun % met 4,4% tot 12,2% en komt op het niveau van de CVP. Bij de lokale partijen daalt het % in 1982 met 2,4% om in 1988 opnieuw met 3% tot 7,9% te stijgen. Vervolgens moeten wij erop wijzen dat er vanaf 1976 ook een aantal vrouwelijke liberale schepenen waren. In 1976 bedroeg dit percentage 3,2%. Vanaf dan is dit systematisch gestegen. Tenslotte is er in 1994 bij de CVP (+1,6%), de SP (+1,9%), de VLD (+3,3%) maar vooral bij de lokale partijen (+6,8%) een toename van het aan-

tal vrouwelijke schepenen. Deze partijen tellen nu alle tussen 13,7% en 14,7% vrouwelijke schepenen.

In 1946-1994 waren er in Vlaanderen slechts 1,3% vrouwelijke burgemeesters (24 op 1851 bestudeerde burgemeesters). Het is duidelijk dat de doorstroming van de vrouwen naar de lokale uitvoerende mandaten nog moet gebeuren. Niettemin is er ook op het vlak van de burgemeesters een, zij het minder uitgesproken, evolutie. Tot en met 1964 bedraagt het percentage vrouwelijke burgemeesters 0,3%. In 1970 verhoogt dit tot 1,3%. In 1976 is er eveneens sprake van een toename (2,8%). Zowel in 1982 als in 1988 blijven er 3% vrouwelijke burgemeesters. In 1994 stijgt dit evenwel tot 8%.

De vraag is echter in welke mate de vrouwen aanwezig zijn op het vlak van de burgemeesters in de socialistische partij. In ons onderzoek telden wij er slechts 2 op 119. Tenslotte blijkt dat er in de verschillende verkiezingsjaren een verband bestaat tussen de grootte van de gemeente en het aandeel vrouwelijke socialistische verkozenen. De verschillen zijn het duidelijkst in de kleinste (7 tot en met 15 raadsleden) en de grootste (37 en meer raadsleden) gemeenten. In de kleinste gemeenten ligt het gemiddelde percentage vrouwelijke verkozenen voortdurend lager dan het gemiddelde percentage vrouwelijke verkozenen van de socialistische partij. Daartegenover staat dat in de grootste gemeenten het gemiddelde percentage, met uitzondering van 1946, voortdurend hoger is.

De socialistische lokale verkozenen volgens beroeps categorieën

Wie zijn de socialistische lokale verkozenen in Vlaanderen⁽¹⁷⁾? In de eerste plaats konden we al vaststellen dat de vrouwen

duidelijk minder aanwezig waren. De vragen die we verder proberen te beantwoorden zijn, tot welke beroeps categorieën behoren de socialistische lokale mandatarissen en bestaat er een bevoorrechte relatie tussen sommige beroepen en de uitoefening van een politiek mandaat op lokaal vlak? In het werk *De gemeenteraadsverkiezingen* van Johan Ackaert wordt het uitgeoefende beroep trouwens als een indicator van de professionalisering van het lokaal mandaat gebruikt. Hij stelt dat naarmate het aandeel beroepen waarvoor een hoge scholing vereist is stijgt, de professionalisering toeneemt⁽¹⁸⁾.

De literatuur laat er geen twijfel over bestaan dat er sprake is van een disproportionele rekrutering van politieke elites uit de hogere sociaal-economische strata⁽¹⁹⁾. Bovendien heeft het onderzoek naar diverse vormen van politieke participatie aangetoond dat naarmate deze meer eisen stelt op het vlak van tijd en energie vanwege de participant, het dan des te waarschijnlijker wordt dat in deze vorm van politieke participatie disproportioneel meer mensen met een hogere sociaal-economische status zullen voorkomen. Samengevat komt het hierop neer: *"The more intensive the form of participation, the greater the tendency of participants to over-represent high-status members of the population"*⁽²⁰⁾. Wanneer we het aandeel van de verschillende beroeps categorieën per verkiezingsjaar voor de socialistische lokale verkozenen (tabel 1) analyseren, merken we dezelfde globale evolutie als bij de lokale verkozenen in Vlaanderen⁽²¹⁾. Het aandeel van de intellectuele en vrije beroepen maar vooral van het onderwijzend personeel nam gevoelig toe terwijl het aandeel van de arbeiders, zelfstandigen/werkgevers en landbouwers sterk afnam. Voor de landbouwers moet er

opgemerkt worden dat er in ons onderzoek vanaf 1982 nog slechts één landbouwer tot de socialistische lokale verkozenen behoorde.

Om deze evoluties te verklaren doen we een beroep op de dubbele hypothese van Ackaert. Hij stelt: *"De complexiteit van het lokaal bestuur en beleid groeit. Dit betekent dat er meer nood is aan politici die een zekere opleiding genoten hebben. Dat is een belangrijk element, maar het zegt niet alles. Immers in die hypothese zou ook het aandeel bedrijfsleiders in de gemeenteraad moeten groeien, maar we zien dat dit niet het geval is. Een tweede belangrijk element is het aspect tijd. Gemeenteraadsleden dienen niet enkel de zittingen van de gemeenteraad bij te wonen, maar ook de gemeentelijke instellingen te bezoeken, de dossiers door te nemen en contacten te onderhouden met hun kiezers. Dat kost tijd. Daarom winnen die categorieën aan belang die ofwel over de nodige vrije tijd beschikken (gepensioneerden) of wiens arbeidsschema voldoende ruimte biedt om hun agenda gedeeltelijk zelf te bepalen (vrije beroepen en onderwijzend personeel). Tot slot mag niet uit het oog worden verloren dat door de vergrijzing van de samenleving en dus het groeiend belang van de bejaarden in het kiezerskorps, partijen meer en meer gepensioneerden als kandidaat-gemeenteraadslid naar voren (zullen) schuiven bij de gemeenteraadsverkiezingen"*⁽²²⁾.

Wanneer we het professionele profiel van de socialistische lokale verkozenen bekijken, zien we dat de dubbele hypothese van Ackaert bevestigd wordt. De toegenomen complexiteit van het lokaal bestuur en beleid heeft er ook bij de socialistische partij voor gezorgd dat de nood aan politici met een zekere opleiding en de nodige tijd is toegenomen. Terwijl in 1946 14% van de socialistische lokale mandatarissen gepensioneerden waren of tot de beroeps categorieën intellectuele en vrije beroepen en onderwijzend personeel behoorden is dit

TABEL 1: de socialistische lokale verkozenen volgens beroepscategorieën 1946-1994 (%)⁽²⁶⁾

	1946	1952	1958	1964	1970	1976	1982	1988	1994
Arb.	32,2	26,3	26,4	20,1	17,8	13,6	12,2	9,3	9,9
Bed.	41,3	44,7	46,3	49,1	54,1	56,2	50,4	49,5	46,4
Z/W	6,7	4,9	5,0	3,5	3,3	3,3	2,2	2,0	2,1
Landb.	1,1	0,7	0,5	0,5	0,8	0,2	-	-	0,3
I/V	4,6	4,2	5,5	5,6	5,2	6,3	7,5	8,5	10,2
Gep.	7,0	11,1	7,8	8,6	3,5	3,0	5,4	4,9	9,9
Rent.	0,3	-	-	-	-	-	-	-	-
Huisvr.	2,7	3,3	3,0	2,3	1,7	2,3	1,0	0,7	0,9
Stud.	-	-	-	-	0,2	0,2	-	0,7	0,6
Werkl.	0,3	-	-	-	-	-	-	0,5	-
O.P.	2,4	2,0	2,3	5,6	10,8	12,9	20,0	18,5	15,9
Andera	1,6	2,9	3,0	4,9	2,5	1,9	1,5	5,4	3,0

in 1994 tot 36% opgelopen.

Wanneer we het professionele profiel van de socialistische lokale verkozenen vergelijken met dat van de lokale verkozenen in Vlaanderen⁽²³⁾ stellen we vast dat arbeiders, bedienden en onderwijzend personeel bij de socialistische partij meer aanwezig zijn. Voortdurend ligt het % arbeiders, bedienden en onderwijzend personeel hoger dan het globale gemiddelde %. We moeten trouwens opmerken dat in 1946-1994 de socialistische lokale verkozenen voor ongeveer drie vierden uit deze categorieën afkomstig waren.⁽²⁴⁾ Opvallend is echter dat het aandeel van de arbeiders van 32,2% tot nauwelijks 10% daalde. Vervolgens ligt het % zelfstandigen/werkgevers, landbouwers en intellectuele en vrije beroepen voortdurend lager dan het globale %. Tenslotte kunnen we met betrekking tot de gepensioneerden en huisvrouwen twee perioden onderscheiden. In 1946 en 1952 lag het % gepensioneerden hoger dan het globale %. Vanaf 1958

ligt het % echter voortdurend lager⁽²⁵⁾. Bij de huisvrouwen stellen we een gelijkaardige evolutie vast. In 1946-1964 ligt het % huisvrouwen hoger dan het globale % terwijl we vanaf 1970 het omgekeerde kunnen vaststellen.

Vervolgens is het uiteraard interessant om bovenstaande evoluties te vergelijken met de evolutie in de totale actieve beroepsbevolking in Vlaanderen na WOII (tabel 2). We maken hiervoor gebruik van zes categorieën (arbeiders, bedienden, zelfstandigen en werkgevers, landbouwers, intellectuele en vrije beroepen en onderwijzend personeel).

Ondanks het feit dat in de naoorlogse periode de actieve beroepsbevolking in Vlaanderen tussen 38 en 58% arbeiders telde, blijkt ook bij de socialistische lokale verkozenen de relatief zwakke aanwezigheid van de arbeiders. Anderzijds moet de sterke aanwezigheid van de bedienden worden

TABEL 2: de actieve beroepsbevolking in Vlaanderen 1947-1991 (%)⁽²⁷⁾

	1947	1970	1981	1991
Arbeiders	57,1	52,9	44,6	38,2
Bedienden	11,8	23,8	29,3	31,2
Zelfstandigen en werkgevers	15,3	8,3	6,7	10,9
Landbouwers	7,8	4,7	3,1	1,6
Intellectuele en vrije beroepen	1,7	5,3	9,3	7,8
Onderwijzend personeel	2,4	4,9	6,4	5,4

beklemt. De bedienden zijn veel meer aanwezig bij de socialistische lokale verkozenen dan in de actieve beroepsbevolking in Vlaanderen. Opvallend is tevens dat het onderwijzend personeel vanaf 1964 maar zeker vanaf 1970 proportioneel veel meer aanwezig is bij de socialistische lokale verkozenen dan in de actieve beroepsbevolking. Wat de intellectuele en vrije beroepen betreft, kunnen we drie perioden onderscheiden. Vóór 1970 waren ze meer aanwezig bij de socialistische lokale verkozenen dan in de actieve beroepsbevolking terwijl we voor 1976 en 1982 de omgekeerde situatie vaststellen. In 1988-1994 tellen ze er opnieuw iets meer. Tenslotte zijn de landbouwers en de zelfstandigen en werkgevers, zoals we konden vermoeden, veel minder aanwezig bij de socialistische lokale verkozenen dan in de actieve beroepsbevolking.

Als laatste luik van dit gedeelte hadden we willen nagaan of de algemene vaststelling in de verschillende verkiezingsjaren dat, naarmate we op een hoger lokaal machts-echelon komen, de impact van bepaalde beroeps-categorieën afneemt terwijl het aandeel van andere toeneemt, ook voor de socialistische partij geldt. Wegens de te klein wordende absolute aantallen van mijn onderzoek is dit evenwel niet mogelijk.

De socialistische lokale verkozenen volgens leeftijd

In veel studies werd aangetoond dat de politieke participatie voortdurend stijgt naarmate de leeftijd toeneemt, haar hoogtepunt bereikt bij de personen van middelbare leeftijd en van dan af vermindert naarmate men ouder wordt⁽²⁸⁾. Met betrekking tot de lokale verkozenen van de socialistische partij komen we tot de volgende conclusies.

Aan de hand van tabel 3 kunnen we concluderen dat voor de meeste verkiezingsjaren geldt dat de gemiddelde leeftijd van de socialistische lokale verkozenen iets lager was dan de globale gemiddelde leeftijd van de lokale verkozenen in Vlaanderen⁽²⁹⁾. De uitzonderingen zijn 1946 en 1976 waar de gemiddelde leeftijd een klein half jaar hoger ligt. De 'grootste verschillen' zijn evenwel merkbaar in 1982 en 1988 waar de gemiddelde leeftijd ongeveer 1,5 à 2 jaar lager is. Uit tabel 3 blijkt tevens dat de vrouwelijke socialistische lokale verkozenen, met uitzondering van 1946 en 1970, steeds jonger waren dan de mannelijke.

Tenslotte moet er op gewezen worden dat er ook bij de socialistische partij in 1970 sprake is van een serieuze verjonging. De verkozenen in 1970 zijn ongeveer 3,5 jaar jonger dan die van 1964. De verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd van 21 naar 18

TABEL 3: de gemiddelde leeftijd van de mannelijke en vrouwelijke socialistische lokale verkozenen 1946-1994

	1946	1952	1958	1964	1970	1976	1982	1988	1994
Mannen	48,8	50,1	49,7	49,5	45,8	46,8	44,8	44,8	47,2
Vrouwen	49,2	49,0	49,5	49,2	47,0	45,7	42,0	40,2	42,1
Globaal	48,6	50,0	49,7	49,5	45,8	46,7	44,6	44,2	46,1

jaar en van de verkiesbaarheidsleeftijd van 25 naar 21 jaar lagen vanzelfsprekend mede aan de basis van deze daling. Opnieuw moeten we echter een onderscheid maken tussen de mannelijke en vrouwelijke lokale verkozenen. De verjonging was in 1970 immers het grootst bij de mannen. In vergelijking met 1964 daalde hun gemiddelde leeftijd met bijna vier jaar tot 45,8 jaar. Met uitzondering van 1976 en 1994 is de gemiddelde leeftijd van de mannelijke verkozenen rond de 45 jaar blijven schommelen. Ondanks het feit dat de gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke socialisten niet het meest daalde in 1970 vormt dit jaar niettemin een breuklijn. Terwijl de gemiddelde leeftijd in 1946-1964 tussen 49 en 49,5 jaar lag, daalde de gemiddelde leeftijd in 1970 tot 47 jaar. Van dan af is de gemiddelde leeftijd trouwens verder blijven dalen om in 1988 ongeveer 40 jaar te bereiken. In 1994 stijgt de gemiddelde leeftijd opnieuw tot 42,1 jaar.

Wanneer we de evolutie in de leeftijdsstructuur analyseren (tabel 4), blijkt dat er zich twee belangrijke ontwikkelingen hebben voorgedaan. De belangrijkste evolutie is ongetwijfeld het feit dat het aandeel van de 60-plussers drastisch verminderde. Terwijl in 1946-1964 hun aandeel tussen 19,8% en 24,6% lag, ligt dit in 1970-1994 tussen 6,3% en 12,4%. Bovendien is hun aandeel gedu-

rende 1970-1988 verder verminderd. In vergelijking met 1988 is er evenwel in 1994 een stijging met 5,1%. Ten tweede is het aandeel van de -35-jarigen toegenomen. In 1946-1964 lag hun aandeel tussen 8,4% en 12,4% terwijl dit in 1970-1994 tussen 14,4% (1994) en 18,3% (1988) lag. Met andere woorden in 1994 daalt het aandeel -35-jarigen met 3,9%.

Uitgaande van onze algemene vaststelling dat naarmate we op een hoger lokaal machts-echelon komen de gemiddelde leeftijd stijgt⁽³⁰⁾, zou de gemiddelde leeftijd van de burgemeesters ook bij de socialistische partij het hoogst moeten zijn. We stellen inderdaad vast dat, enkele uitzonderingen⁽³¹⁾ buiten beschouwing gelaten, dit inderdaad het geval is. De socialistische gemeenteraadsleden zijn gemiddeld even oud (1964 en 1994) tot 4,5 jaar jonger dan de socialistische schepenen en gemiddeld ongeveer 1,5 tot 11,5 jaar jonger dan de socialistische burgemeesters.

1970 vormt ook voor de gemiddelde leeftijd van de socialistische gemeenteraadsleden een breuklijn. In vergelijking met 1964 daalt deze met bijna 4 jaar tot ongeveer 45 jaar. In 1976 blijft hij nagenoeg ongewijzigd om vanaf 1982 verder af te nemen. In 1982 daalt hij tot 44 jaar en in 1988 tot 43 jaar. In 1994 is de gemiddelde leeftijd echter opnieuw bijna 46 jaar.

De socialistische schepenen zijn gemiddeld

Tabel 4: De socialistische lokale verkozenen volgens leeftijds categorieën 1946-1994 (%)

	1946	1952	1958	1964	1970	1976	1982	1988	1994
-21	-	-	-	-	-	-	-	-	0,6
21-24	-	-	-	-	1,0	0,5	1,9	1,7	2,7
25-29	4,1	5,3	2,3	2,8	7,5	3,7	4,9	5,4	1,5
30-34	7,0	7,1	7,9	5,6	8,5	11,2	11,2	11,2	9,6
35-39	11,4	8,7	11,7	12,8	11,0	11,0	14,4	15,9	12,3
40-44	14,6	12,7	11,5	16,2	18,0	15,4	17,0	18,0	16,5
45-49	17,6	13,6	16,5	12,8	17,6	17,2	17,3	15,6	20,4
50-54	12,7	15,1	13,5	15,8	11,8	18,2	15,3	13,9	14,1
55-59	12,7	12,9	16,3	13,5	12,2	10,5	9,7	12,0	10,8
60-64	10,3	11,4	9,9	10,0	7,1	8,9	6,8	5,6	7,8
65-69	6,2	7,6	5,3	6,5	4,4	2,1	1,2	0,7	3,0
70+	3,3	5,6	5,1	4,2	0,8	1,4	0,2	-	0,6

ongeveer 11 jaar jonger tot 1 jaar ouder dan de socialistische burgemeesters. Ook voor de gemiddelde leeftijd van de socialistische schepenen vormt 1970 een belangrijk jaar. In vergelijking met 1964⁽³²⁾ daalt hij met iets meer dan 4 jaar tot ongeveer 46 jaar. In tegenstelling tot deze van de socialistische gemeenteraadsleden die vanaf 1982 verder daalt, blijft de gemiddelde leeftijd van de schepenen schommelen tussen ongeveer 45,5 en 48 jaar.

Tenslotte stellen we vast dat de gemiddelde leeftijd van de socialistische burgemeesters het meest daalt in 1970. In vergelijking met 1964 daalt hij met gemiddeld ongeveer 4 jaar tot 56 jaar. Niettemin is er ook in 1976 sprake van een, zij het beperktere (ongeveer 1,5 jaar), daling. Zowel in 1982 als in 1988 schommelt hij rond 54 jaar. Met andere woorden hij gaat niet opnieuw stijgen. In 1994 daalt de gemiddelde leeftijd tot 52 jaar.

Conclusie

Uit de analyse van het socio-professioneel profiel van de socialistische lokale verkozenen in Vlaanderen na WOII kunnen we besluiten dat er ook bij de socialistische partij drempels zijn die ervoor zorgen dat vrouwen, de lagere sociale klassen en bepaalde leeftijdscategorieën minder een lokaal politiek mandaat bekleden.

Ondanks het feit dat het aandeel vrouwen bij de socialistische lokale verkozenen vanaf 1970 toenam, worden tot op heden nog steeds ongeveer 80% van de lokale mandaten door mannen ingevuld. We moeten wel opmerken dat er voortdurend een positief verband bestaat tussen de grootte van de gemeente en de aanwezigheid van de vrouwen. Tenslotte blijkt duidelijk dat de vrouwelijke doorstroming naar de hogere lokale machtscelons veel minder snel evolueert. Het aantal vrouwen bij de socialis-

tische lokale uitvoerende mandatarissen is nog steeds erg beperkt.

De professionalisering van de socialistische lokale mandatarissen is in 1946-1994 voortdurend toegenomen. De toegenomen complexiteit van het lokaal bestuur en beleid heeft er ook bij de socialistische partij voor gezorgd dat de nood aan politici met een zekere opleiding en de nodige tijd is toegenomen. Terwijl in 1946 14% van de socialistische lokale mandatarissen gepensioneerd waren of tot de beroepscategorieën intellectuele en vrije beroepen en onderwijzend personeel behoorden is dit in 1994 tot 36% opgelopen. Parallel hiermee is het aandeel van de arbeiders gedaald van 32,2% in 1946 tot een kleine 10% in 1994.

Wanneer we het professionele profiel van de socialistische lokale verkozenen vergelijken met dat van de lokale verkozenen in Vlaanderen stellen we vast dat arbeiders, bedienden en onderwijzend personeel bij de socialistische partij meer aanwezig zijn. Drie vierden van de socialistische lokale verkozenen in 1946-1994 zijn uit deze categorieën afkomstig. Anderzijds zijn de zelfstandigen/werkgevers, landbouwers en intellectuele en vrije beroepen voortdurend minder aanwezig.

Op basis van de vergelijking van de professionele achtergrond van de socialistische lokale verkozenen met de samenstelling van de totale actieve bevolking in Vlaanderen, kunnen we besluiten dat de bedienden voortdurend veel meer aanwezig zijn bij de socialisten dan in de actieve bevolking. Anderzijds zijn de arbeiders, de landbouwers, de zelfstandigen en werkgevers veel minder aanwezig. Vooral de relatief geringe aanwezigheid van de arbeiders moet hier beklemtoond worden. Verder moet het feit dat het onderwijzend personeel vanaf 1964

maar zeker vanaf 1970 proportioneel meer aanwezig is bij de socialistische lokale verkozenen onderstreept worden.

Tenslotte stellen we vast dat, met uitzondering van 1946 en 1976, de gemiddelde leeftijd van de socialistische lokale verkozenen iets lager is dan de gemiddelde leeftijd van de lokale verkozenen in Vlaanderen. Net zoals in de andere politieke partijen vindt er in 1970 een drastische verjonging plaats. Twee ontwikkelingen in de leeftijdsstructuur komen op de voorgrond, namelijk een drastische daling van het aandeel van de 60-plussers en een toename van het aandeel van de -35 jarigen. Niettemin is, ondanks verjongingspogingen, het aandeel van de twintigers bij de socialistische lokale verkozenen nog steeds beperkt.

- (1) H. REYNAERT, *Analyse van de politieke elite op lokaal vlak in Vlaanderen 1946-1988*, RUG, doctoraal proefschrift, 1996, 523 p.; H. REYNAERT, De sociale achtergrond van de lokale politieke elite in Vlaanderen 1946-1988. In: *Res Publica*, (1997)1, pp. 45-62. De gegevens over 1994 werden in de context van deze bijdrage eveneens door ons geanalyseerd.
- (2) W. DEWACHTER, Gemeenteraadsverkiezingen en verstedelijking. In: *Res Publica*, (1970)3, p. 292.
- (3) 1. Personen die een wetenschappelijk of vrij beroep uitoefenen, e.d.; 2. bedrijfsleiders, eigenaars, uitbaters, directeurs en hoger administratief kaderpersoneel; 3. kantoorbedienden; 4. handelaars, personeel in handel en verkopers, e.d.; 5. landbouwers, vissers, houthakkers, e.d.; 6. mijnwerkers en groeve-arbeiders, e.d.; 7. beroepen in transport- en communicatiebedrijven; 8/9. ambachtslieden, bouwvak- en fabrieksarbeiders en handlangers; 10. beroepen in dienstverlenende, sport- en ontspanningsbedrijven.
- (4) H. EVERAET, *De participatie van de landbouwers aan het gemeentebeleid*, Bruxelles: Ministère de l'agriculture, Institut économique agricole, Brussel, Ministerie van Landbouw, Landbouweconomisch Instituut, 1991, pp. 6-7.
- (5) H. REYNAERT, *De sociale achtergrond [...]*, p. 49.
- (6) We kwamen voor de lokale verkozenen in Vlaanderen al tot de vaststelling dat in alle verkiezingsjaren de aanwezigheid van de vrouwen afneemt naarmate we hoger in de lokale politieke hiërarchie opklimmen. Zie: H. REYNAERT, *De sociale achtergrond [...]*, p. 50.

- (7) Voor de lokale verkozenen in Vlaanderen stelden we immers vast dat globaal genomen het percentage vrouwelijke verkozenen toeneemt naarmate de gemeenten groter worden. Zie: H. REYNAERT, *De sociale achtergrond [...]*, p. 49.
- (8) L. VAN MOLLE, E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, Tielt: Lannoo, 1998, p. 143.
- (9) D. DE WEERDT (red.), *De Dochters van Marianne. 75 jaar SVV*, Antwerpen: Uitgeverij Hadewijch, 1997; p. 210.
- (10) P. MENU, *Congresresoluties van de Vlaamse Politieke Partijen. 3. De (Belgische) Socialistische Partij 1945-1993*, Gent: Steunpunt Sociopolitiek Systeem, 1994, p. 168.
- (11) L. VAN MOLLE, E. GUBIN, *Vrouw en politiek [...]*, pp. 162-163.
- (12) M. SMET, Stap voor stap. Geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België, Brussel: Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, 1991, pp.104-105.
- (13) Zie: H. REYNAERT, *De sociale achtergrond [...]*, p. 49.
- (14) L. VAN MOLLE, E. GUBIN, *Vrouw en politiek [...]*, p.174.
- (15) J. ACKAERT, De gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1994. In: *Res Publica*, (1995)3-4, p. 385.
- (16) *Democratie in de gemeente. Een onderzoek naar de visie van de gemeente- en OCMW-mandatarissen van de SP*, Brussel, januari 1998, p. 67.
- (17) Rush merkt op dat de vraag "who is selected for particular positions in society" gewoonlijk wordt beantwoord door "examining the socio-economic backgrounds of those who hold or secure positions regarded as designating membership of the elite [...]", M. RUSH, *Politics and Society. An Introduction to Political Sociology*, Hertfordshire, 1992, p. 65.
- (18) J. ACKAERT, *De gemeenteraadsverkiezingen*, Leuven, 1994, p. 85.
- (19) Volgende citaten zijn hiervan een goede weergave: "No matter how class is measured, studies consistently show that higher-class persons are more likely to participate in politics than lower-class persons", L.W. MILBRATH, M.L. GOEL, *Political Participation. How and Why Do People Get Involved in Politics?* Second Edition, Boston, 1997, p. 92; "[...], several studies show that professional persons are the most likely to get involved in politics", L.W. MILBRATH, M.L. GOEL, *Political Participation [...]*, p. 104; "Businessmen, compared to the rest of the population, tend to be quite active in politics, [...]", L.W. MILBRATH, M.L. GOEL, *Political Participation [...]*, p. 105; "Most studies show laboring persons disinclined, on the whole, to become involved actively in politics", L.W. MILBRATH, M.L. GOEL, *Political Participation [...]*, p. 105; "[...] since it is a common finding that, regardless of how they are defined or constituted, elites are unrepresentative in socio-economic terms of the populations from which they are drawn. With few exceptions they tend to be drawn from the upper echelons of society in terms of education, occupation, income and socio-economic status", M. RUSH, *Politics and Society [...]*, pp. 65-66; "[...] dat er blijkens diverse onderzoeken in Nederland en elders sprake is van een disproportionele rekrutering van politieke elites uit hogere sociaal-economische strata met meer dan gemiddelde opleidingsniveaus", P. DEKKER, P. ESTER, *Cognitieve responsiviteit van de politieke elite in Nederland*. In: *Acta Politica*, (1988)4, p. 405.
- (20) J.M. BERRY, K.E. PORTNEY, K. THOMSON, *The Rebirth of Urban Democracy*, Washington, 1993, p. 81.
- (21) H. REYNAERT, De sociale achtergrond van de lokale politieke elite in Vlaanderen 1946-1988. In: *Res Publica*, (1997)1, pp. 50-55.
- (22) J. ACKAERT, *De gemeenteraadsverkiezingen*, pp. 86-87.
- (23) H. REYNAERT, *De sociale achtergrond [...]*, pp. 50-55.
- (24) Het percentage schommelt tussen 73% (1952) en 82,7% (1970 en 1976).
- (25) Eén uitzondering moet worden vermeld. In 1982 ligt het % gepensioneerden (5,4%) dat deel uitmaakt van de socialistische lokale politieke elite 0,2% hoger dan het globale %.
- (26) De afkortingen in de tabel betekenen Arb. (arbeiders), Bed. (bedienden), Z/AW (zelfstandigen en werkgevers), Landb. (landbouwers), I/V (intellectuele en vrije beroepen), Gep. (gepensioneerden), Rent. (renteniers), Huisvr. (huisvrouwen), Stud. (studenten), Werkl. (werklozen), O.P. (onderwijzend personeel).
- (27) De cijfers zijn gebaseerd op de volkstellingen van 1947, 1970, 1981 en 1991. De cijfers van de volkstelling van 1961 lieten ons niet toe om dezelfde indeling in zes categorieën te maken.
- (28) L.W. MILBRATH, M.L. GOEL, *Political Participation [...]*, p. 114.
- (29) Voor de lokale verkozenen in Vlaanderen volgens leeftijd zie o.a. H. REYNAERT, *De sociale achtergrond [...]*, p. 56.
- (30) H. REYNAERT, *De sociale achtergrond [...]*, p. 62.
- (31) In 1946 zijn de elf onderzochte socialistische burgemeesters gemiddeld ongeveer één jaar jonger dan de schepenen terwijl de tien bestudeerde socialistische burgemeesters in 1958 gemiddeld ongeveer een half jaar jonger zijn dan de schepenen. Tenslotte zijn zowel in 1964 als in 1994 de socialistische gemeenteraadsleden en schepenen gemiddeld even oud.
- (32) Ook in 1964 daalde de gemiddelde leeftijd van de socialistische schepenen, in vergelijking met 1958, met ongeveer drie jaar.

Beknopte bibliografie

- J. ACKAERT, *De gemeenteraadsverkiezingen*, Leuven, 1994, 159 p.
- J. ACKAERT, De gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1994. Analyse van de resultaten. In: *Res Publica*, (1995)3-4, pp. 351-388.
- J.M. BERRY, K.E. PORTNEY, K. THOMSON, *The Rebirth of Urban Democracy*, Washington, 1993, 326 p.
- P. DEKKER, P. ESTER, Cognitieve responsiviteit van de politieke elite in Nederland. In: *Acta Politica*, (1988)4, pp. 401-436.
- *Democratie in de gemeente. Een onderzoek naar de visie van gemeente- en OCMW-mandatarissen van de SP*, Brussel, 1998, 75 p.
- W. DEWACHTER, Gemeenteraadsverkiezingen en verstedelijking. In: *Res Publica*, 1970, 3, pp. 289-310.
- D. DE WEERDT, (red.), *De Dochters van Marianne. 75 jaar SVV*, Antwerpen: Uitgeverij Hadewijch, 1997.
- H. EVERAET, Het maatschappelijk profiel van de gemeenteraadsleden. In: *Nieuw Tijdschrift voor Politiek*, (1991)2, pp. 19-43.
- H. EVERAET, *De participatie van de landbouwers aan het gemeentebeleid*, Bruxelles: Ministère de l'agriculture, Institut économique agricole, Brussel: Ministerie van Landbouw, Landbouweconomisch Instituut, 1991, 50 p.
- J.-P. GUYAUX, Fusions de communes et composition du personnel politique. Le cas de la province de Namur. In: *Courrier hebdomadaire du CRISP*, (1979)832, 34 p.
- N. HENRION, De burgemeesters: beroep-ambtstermijn. In: *Gemeentekrediet van België*, (1967)82, pp. 167-177; (1968)84, pp. 69-74.
- N. HENRION, De burgemeesters: beroep, leeftijd en duur van het mandaat. Analyse der resultaten van de enquête voor 1970. In: *Gemeentekrediet van België*, (1974)107, pp. 48-55.
- C. KESTELOOT, A. MARES, C. MARISSAL, *Gemeenteraadsverkiezingen 1890-1970*.
- *Databestand*, Gemeentekrediet, Historische Uitgaven, reeks in-8°, (1996)95, 296 p.
- P. MENU, *Congresresoluties van de Vlaamse politieke partijen. 3. De (Belgische) Socialistische Partij 1945-1993*, Gent: Steunpunt Sociopolitiek Systeem, 1994, 485 p.
- L.W. MILBRATH, M.L. GOEL, *Political Participation. How and Why Do People Get Involved in Politics?* Second Edition, Boston, 1977, 223 p.
- H. REYNAERT, Politieke elites op lokaal vlak in Vlaanderen 1946-1982. In: *Les Elections communales et leur impact sur la Politique Belge (1890-1970). De Gemeenteraadsverkiezingen en hun impact op de Belgische Politiek (1890-1970)*. Crédit Communal/Gemeentekrediet, Historische Uitgaven, reeks in-8°, (1994)87, pp. 429-463.
- H. REYNAERT, *Analyse van de politieke elite op lokaal vlak in Vlaanderen 1946-1988*, RUG, doctoraal proefschrift, 1996, 523 p.
- H. REYNAERT, De gemeentelijke fusies in Vlaanderen. Hun invloed op de politieke samenstelling van de lokale politieke elite 1946-1988. In: *Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen*, (1996)4, pp. 439-449.
- H. REYNAERT, De sociale achtergrond van de lokale politieke elite in Vlaanderen 1946-1988. In: *Res Publica*, (1997)1, pp. 45-62.
- H. REYNAERT, Elite als 'betwist' begrip. In: *Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen*, (1997)3, pp. 325-339.
- H. REYNAERT, T. VALCKE, De lokale en provinciale politieke elites in Oost-Vlaanderen na WOII: een verkennend comparatief onderzoek. In: *Res Publica*, (1998)1, pp. 99-126.
- M. SMET, *Stap voor stap. Geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België*, Brussel: Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, 1991, 128 p.
- M. RUSH, *Politics and Society: An Introduction to Political Sociology*, Hertfordshire, 1992, 270 p.
- L. VAN MOLLE, E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, Tielt, 1998, 412 p.
- G. VANSCHOENBEEK, De oorsprong van de sociaal-democratische aanwezigheid in de Vlaamse gemeentepolitiek. In: *Les Elections Communales et leur impact sur la Politique Belge (1890-1970). De Gemeenteraadsverkiezingen en hun impact op de Belgische Politiek*, Crédit Communal/Gemeentekrediet, Historische Uitgaven, reeks in-8°, (1994)87, pp. 107-129.